

HUMAN

humanistischverbond.nl | nummer 3 2015

**GELD MOET
ROLLEN**

**MAAR WAAROM
ALTIJD NAAR
DE TOP**

Loesje

Hoop Wanhoop
Hoe ga je om met het tragische?

Onder Ongelovigen
Film, debat en actie!

Interview
Tom de Ket over de graaicultuur

HUMANIST AAN HET WOORD

Katja Kreukels
Beeld Jeppe van Pruissen

Henny Peerlings

‘Levensverhalen stemmen me milder’

Een mooi gesprek met iemand voeren en écht contact maken, dat drijft Henny Peerlings (1960). De levensverhalen van de mensen inspireren hem enorm.

“Wat beweegt mensen? Wat kunnen ze? Waar ligt hun grens? Dat houdt me bezig. Als humanistisch begeleider luister ik urenlang naar de verhalen van kwetsbare mensen. Ze maken me deelgenoot van hun leven, vertellen over gezondheidsproblemen, eenzaamheid, gebroken relaties of oorlogsverleden. De begeleiding die we geven, is erop gericht dat mensen hun leven weer zelfstandig vorm kunnen geven. Zinvol werk, vind ik. ‘Zachte krachten helen’ is mijn lijfspreuk. Door open en onbevooroordeeld in zo’n leven te stappen en oprechte aandacht te geven, kan er een band ontstaan die mij ook **inspireert** en milder stemt over mijn eigen leven. Ik ben niet de enige met hobbels op zijn weg. Tien jaar geleden viel ik om. Ik werkte als managementconsultant voor de Computer Management Group (CMG). Ik deed veel, verdiende veel, maar liep te hard in een wereld die niet bij mij paste. Ik ben gezegend met een wiskundeknobbel. Zo kwam ik in de jaren tachtig in de automatisering terecht. Ik had een gezin, dus moest er brood op de plank. Maar ik heb niks met computers. Ik heb veel meer met mensen en voelde me steeds minder thuis in de rigide zakenwereld, waarin je geen

zwakte mag tonen. Ik bewonder de mensen die ik ontmoet als vrijwilliger. Het zijn mensen die zich laten zien, zich niet verschuilen achter een rol of functie, de schijn niet op hoeven te houden. Je krijgt écht een kijk in iemands leven en wordt zelf ook uitgedaagd. Zo herinner ik me mijn tweede cliënt. Een wat ziekelijke oudere man die al tien jaar opgesloten zat in zijn huis waar hij werd uitgezet. Het was een prettig eigenwijs persoon die zich niet makkelijk liet helpen. Ondertussen claimde hij me wel. Ik zat er in het begin elke dag en regelde alles voor hem. Daar leerde ik dat het belangrijk is om je eigen grens aan te geven. Keer op keer. Dat geef ik ook door aan mijn vrijwilligers: wees **oprecht betrokken**, beweeg mee, maar neem de problemen van de ander niet mee naar huis. En – minstens zo belangrijk – neem ze niet over. Je kunt niet alles voor een ander regelen. De kunst is een paar stappen vooruit te denken, maar je cliënt zelf de regie te laten voeren. Ik hou van de eenvoud van het leven. Ik vind het mooi als mensen van een volle maan kunnen genieten of van de zonsondergang. Je hoeft niks, het kost niks en het betekent alles.

Henny Peerlings (Soerendonk, 1960) woont alleen in Poeldijk. Hij heeft vijf kinderen: Ilona (37), Heddy (33), Ruben (27), Elise (12) en David (10). Met de start van het nieuwe millennium legde hij zich steeds meer toe op de studie van de mens. Een opleiding counseling en coaching in 2009 vormde de opstap naar het Humanistisch Verbond. In 2010 startte hij in Den Haag als vrijwilliger en sinds 2011 is hij coördinator Humanistische Begeleiding. Peerlings begeleidt nu 15 vrijwilligers.

Goed ouder worden betekent voor mij momenten vinden van verstilling. Dan zit ik op mijn balkon te mijmeren met een shaggy en kop koffie. Een zachte bries. Die rust heb ik echt nodig. Er zijn dagen dat ik de rem niet kan vinden; vól als ik ben van alle verhalen.”

Verlicht je wereld

Studio Meiboom en het Humanistisch Verbond presenteren de duurzame editie van The Enlightenment. De lamp die uw boekenkast verlicht én ervoor zorgt dat ongelovigen wereldwijd hun stem kunnen laten horen. Bestel nu en profiteer van de korting die geldt tot 250 exemplaren verkocht zijn. U betaalt 79 euro in plaats van 89 euro. [/lightupyourworld.nl/](http://lightupyourworld.nl/)

Lize Alink - hoofdredacteur

U zegt Ja

“We zijn domme schapen”, zegt financieel geograaf Ewald Engelen in deze *Human*, die onder meer gaat over de onmachtgevoelens van burgers over de bonusdwang en graaicultuur in de financiële sector. Engelen, die op 4 oktober de Socrateslezing van het Humanistisch Verbond over dit onderwerp uitspreekt, zegt hierover: “Aan de ene kant heeft de consument de macht om financiële instellingen te maken en te breken, aan de andere kant hebben we tegenstrijdige belangen.” Maar niet elke consument is een mak schaap. Dat blijkt uit de voorstellingen van de theatergroep *De Verleiders* en hun strijd tegen dit verziekte systeem, verteld door acteur Tom de Ket in het hoofdinterview. Voorlopig resultaat: een door meer dan 140 duizend burgers ondertekende petitie die de Tweede Kamer dwingt zich ertegenaan te bemoeien. Het begon klein, met het persoonlijke drama van George van Houts, een van de acteurs en creatieve maat van De Ket. Hij kon zijn overgefinancierde villa aan het Amsterdamse IJ niet meer betalen. Van Houts werd een boegbeeld van de Ons Geld-beweging. Van klein naar groter, samen optrekkend met de humanistische beweging. Dat willen we en dat doen we, zo zijn we bijvoorbeeld samen met omroep HUMAN het platform Onder Ongelovigen gestart (pag. 10). Een ander initiatief is de *Human* die u deze zomer ontving in aanloop naar het succesvolle Mag het Licht Aan Festival. Dit nummer ging naar alle leden van het Humanistisch Verbond, Humanitas en de VPRO. En daarmee zitten we op de goede weg. Want u zegt volmondig ‘ja’ tegen de samenwerking met humanistische partners als omroep HUMAN en Humanitas, blijkt uit de enquête over dit bijzondere nummer. De meeste ondervraagden beoordelen de speciale editie als actueel, leesbaar en niet saai, en waarderen de mooie foto’s en de overzichtelijkheid. Maar er blijft ook behoefte aan achtergrondinformatie. De vormgeving wordt als te fel en schreeuwerig beoordeeld. Gevoed met uw suggesties maken we vanaf volgend jaar samen met omroep HUMAN een prachtblad in een oplage van 185 duizend. Het nummer dat voor u ligt, is nog in de vertrouwde uitvoering, met sporen van vernieuwing. Het laatste nummer van dit jaar wordt een mix van oud en nieuw. Vanaf 2016 ontvangt u het gezamenlijke magazine: hét platform voor de groeiende humanistische beweging.

Inhoud

- 2 HUMANIST AAN HET WOORD
Henny Peerlings: ‘Levensverhalen stemmen me milder’
- 4 ACHTERGROND
‘Wij zijn het systeem, dus wij kunnen het veranderen’
- 8 ACHTERGROND
‘Hoop is omgaan met het onvermijdelijke van wanhoop’
- 10 ONDER ONGELOVIGEN
Film, debat en actie
- 12 OP DE WERKVLOER
Introductiecurus humanisme
- 14 INTERVIEW
Tom de Ket: ‘Ons sociaal kapitaal is vernietigd’
- 17 JONGE HUMANISTEN
‘Met menslievendheid de wijken in’
- 18 ESSAY
Tinneke Beeckman: ‘Het leven als een rekensom’
- 20 DE ETALAGE
Mag Het Licht Aan Festival
- 21 COLUMN
Boris van der Ham: ‘Wat vertel je op een verjaarsdagfeestje?’
- 22 HUMANISTISCH GELUID
Onder Ongelovigen / Van Praagprijzen
- 23 COLUMN
Marli Huijter: ‘Baas over eigen pensioen’
- 24 HUMANISME EN KUNST
Hedy Abeling: ‘De rauwe puurheid van het bestaan’

Ledendag / Algemene ledenvergadering
Zaterdag 28 november 2015

Thema: Macht en Onmacht

Vanaf 10.30 uur legt het hoofdbestuur verantwoording af over het beleid. Daarna nemen we op gepaste wijze afscheid van onze directeur Ineke de Vries en maken kennis met de nieuwe directeur. Na de lunch start om 13.30 uur het inhoudelijk programma over macht en onmacht. Heb je voldoende invloed om je te verzetten tegen onvrijheid van jezelf en van anderen, dichtbij huis, maar ook elders in de wereld?

Locatie: Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid

Media Parkboulevard 1, 1217 WE Hilversum
Zie [/humanistischverbond.nl/ledendag](http://humanistischverbond.nl/ledendag) of bel 020 521 90 00.

‘Wij zijn het systeem, dus wij kunnen het veranderen’

Zeven jaar na de val van zakenbank Lehman Brothers is er nog weinig veranderd aan de bonus-, winst- en graaicultuur in de financiële sector. De burger schreeuwt al jaren om verandering, maar handhaaft als financieel consument juist de status quo. Hoe keren we het tij?

André de Vos

“Is de financiële sector veranderd? Ik citeer minister van Financiën Jeroen Dijsselbloem op een recent symposium, na de vraag of de cultuur bij banken is veranderd. ‘Ehm’ - lange stilte - ‘dat is lastig.’ Dat antwoord zegt alles. Er zijn duizenden regels bij gekomen, maar fundamenteel is er niets veranderd.”

Eric Smit

‘Ik ben verbijsterd over de wijze waarop de politiek met de financiële sector omgaat’

Financieel journalist Eric Smit bevindt zich met zijn scepsis over de financiële sector in goed gezelschap. Iedereen is ervan overtuigd dat er weinig is veranderd, behalve de financiële instellingen zelf. Of, zoals de Amerikanen het fijntjes uitdrukken: de ligstoelen op het zonnedek van de Titanic zijn verplaatst. “Er zijn hooguit accenten verlegd”, zegt econoom en oud-bankier Ad Broere, een van de initiatiefnemers van het burgerinitiatief Ons Geld.

“De financiële sector parasiteert nog altijd op de gewone economie”, vindt financieel geograaf Ewald Engelen. “Er zijn veel halfzachte maatregelen genomen, maar we zitten nog steeds met een financieel-monetair systeem dat in feite failliet is”, beaamt hoogleraar financiële markten Arnoud Boot, lid van de Bankraad van toezichthouder De Nederlandse Bank (DNB). Zelfs toezichthouders DNB en Autoriteit Financiële Markten (AFM) constateren dat er, ondanks hun eigen inspanningen, ‘nog steeds grote veranderingen nodig zijn’ in zowel structuur als cultuur van de financiële sector.

Rommelhypotheken

De scepsis laat zich eenvoudig staven. Eind juli bevestigde de rechter dat de top van Delta Lloyd heeft gehandeld met voorkennis. Maar denk ook aan de bonusaffaire bij ABN AMRO en de grootschalige verkoop van riskante rentederivaten aan het Nederlandse midden- en kleinbedrijf. De slepende woekerpolisaffaire of grootschalige manipulatie van rente en wisselkoersen voor eigen gewin door ‘s werelds grootste banken. Er waren miljardenschikkingen nodig om rechtsvervolg af te kopen. Vlak voor de zomer waarschuwde superbelegger

Loesje over de bonussen

Als zo vaak legt Loesje op de cover van *Human* ook bij dit onderwerp haar vinger op de zere plek. Zij heeft met haar rake teksten veel fans, maar het geld rolt nauwelijks haar kant op. Door lid te worden steunt u Loesje. Elk lid ontvangt maandelijks het ledenblad met de allernieuwste posters op A3-formaat en kan aan verschillende activiteiten meedoen.

[/loesje.nl/word-lid](http://loesje.nl/word-lid)

en multimiljardair Warren Buffett opnieuw ‘voor de financiële massavernietigingswapens van de sector’. Hij doelde op derivaten, zoals de verpakte rommelhypotheken die de kredietcrisis veroorzaakten. Natuurlijk is er wel wat veranderd. De financiële sector heeft waarschijnlijk nog nooit in zo’n korte tijd zo veel nieuwe regelgeving gekregen. Maar niemand is gelukkig met alle nieuwe wetgeving. De financiële sector wil het liefst alles bij het oude laten, terwijl de rest van de wereld de maatregelen onvoldoende vindt. “Het probleem is dat het businessmodel van banken niet is aangepast”, zegt hoogleraar Engelen. “Na de crisis hadden we de banken moeten splitsen in een zakenbank en een consumentenbank en hogere kapitaaleisen moeten stellen. Dat hebben we nagelaten, dus gaat de sector door met waarmee ze bezig was: heel grote winsten maken met heel grote balansen, veel geleend vermogen en ingewikkelde derivaten.”

Dienstbaarheid

Niemand verwacht dat de verandering uit de financiële sector zelf komt. Begin dit jaar klaagde Dijsselbloem in *NRC* uitgebreid over de onwil van banken, verzekeraars en pensioenfondsen om zich neer te leggen bij de maatregelen die wél zijn ingevoerd.

De verslaving aan grote winsten en grote bonussen belemmert elke verandering. “Je wilt andere mensen in de sector, maar het systeem trekt nu mensen die puur voor het geld gaan”, zegt Engelen. “Ooit was in de financiële sector maatschappelijke dienstbaarheid belangrijk, maar die is tweede viool gaan spelen door de winst- en bonuscultuur.” Smit ziet dat ‘banken en verzekeraars vastzitten in verouderde structuren’. “Het zijn grote, logge organisaties in kolossale gebouwen met verouderde automatisering die onmogelijk zichzelf kunnen veranderen.” Daar is Boot het mee eens. “Een sector verandert nooit uit zichzelf. Dan moet iedereen tegelijk willen, want een individu kan weinig veranderen. Hooguit stemmen met zijn voeten, dus daar niet gaan werken.”

Veranderingen in de sector moeten dus worden afgedwongen. Door de politiek, door de maatschappij, door de burger dus. Boot: “Het vertrouwen in de sector is momenteel nul. En zonder vertrouwen kan de sector niet vooruit.” Boot ziet in de huidige opstelling van toezichthouders en politici de afspiegeling van het maatschappelijk wantrouwen. Tegelijk lijkt die maatschappelijke en politieke druk te klein om drastische veranderingen door te voeren.

“Ik ben verbijsterd over de wijze waarop de politiek met de financiële sector omgaat”, zegt Smit. “De herstructurering van de financiële sector staat nergens op de agenda, terwijl je toch zou denken dat daar stemmen mee zijn te halen. Mensen hebben hun buik vol van banken en verzekeraars.” Het toezicht probeert het complexe bedrijfsmodel van banken in regels te vangen. Zo bevat de Dodd-Frank Wet uit 2010 2300 pagina’s regelgeving. De Glass-Steagall Act uit 1933 slechts 37.

Eric Smit: “Zeventig jaar geleden wisten we al dat je de nutsfunctie van banken moest scheiden van zakenbanken. Nu brengen we ABN AMRO weer naar de beurs als combinatie van zaken- en consumentenbank. Dus dan hebben anonieme beleggers het straks weer voor het zeggen bij een bank die grotendeels op spaargeld van burgers draait. En wat willen die beleggers? Rendement!”

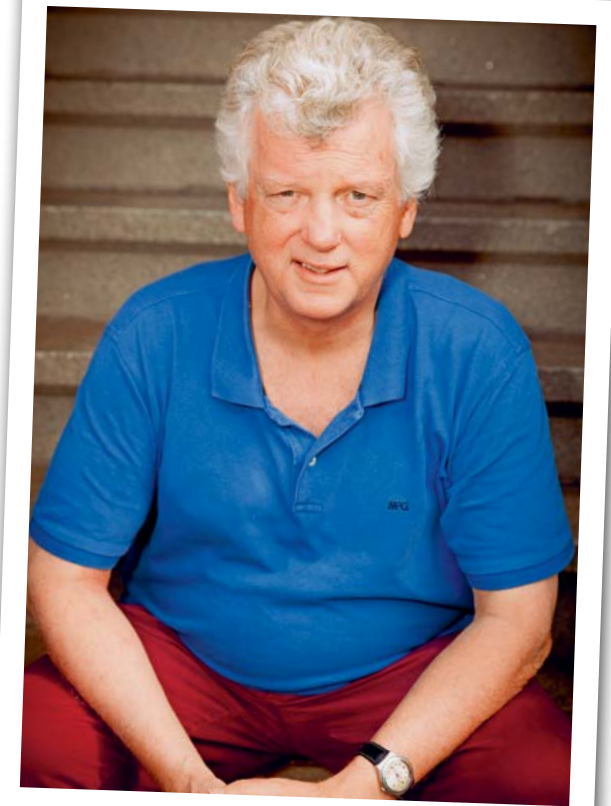

Foto: Jeppe van Pruissen

Ad Broere

‘Kunnen mensen zelf ook bedenken. Een hypotheek van acht keer je jaarinkomen is misschien overdreven’

De burger als afnemer van financiële producten bepaalt waar het naartoe gaat met de financiële sector. Immers, een bank waar de klanten weglopen, valt om. De levensverzekeringsbusiness is in Nederland ingestort doordat wantrouwige consumenten door de woekerpolisaffaire massaal zijn afgehaakt. Voor de zomer werden 114.000 handtekeningen opgehaald voor Ons Geld, een burgerinitiatief tegen het feit dat banken zelf nieuw geld kunnen creëren. “Er komt daardoor nu een publieke hoorzitting, een debat in de Tweede Kamer en daarna hopelijk politieke besluiten om deze ontwrichtende manier van geldcreatie aan te pakken”, zegt Broere. “Als dat gebeurt, heeft de burger dus de macht om de financiële sector te veranderen.”

Waarom is dat nog niet gebeurd? Omdat de boze burger ook een opportunistische financieel consument is. Met een hypotheek, spaargeld, verzekeringen en een pensioen. En het belang van de burger en de financieel consument botsen geregeld, op de hypotheekmarkt bijvoorbeeld. Consumentenvereniging Eigen Huis verzet zich tegen scherpere hypotheek-eisen. Wil de burger dat de banken minder schulden creëren, de woningbezitter wil juist hogere schulden kunnen maken. Bij ons spaargeld en pensioen is het niet anders. Voor een hogere rente verkasten we ons geld naar IJslandse en Turkse banken, maar die willen we niet redden met Hollandse belastingcenten. De gepensioneerde kijkt verlekend naar de torenhoge rendementen van zijn pensioenfonds, maar vergeet dat die prachtige beleggingswinsten kunstmatig zijn doordat de financiële sector aan een infuus van goedkoop geleend

Arnoud Boot

‘We zitten nog steeds met een financieel-monetair systeem dat in feite failliet is’

geld hangt. Engelen: “Aan de ene kant hebben consumenten de macht om financiële instellingen te maken en te breken, aan de andere kant zijn ze domme schapen, met tegenstrijdige belangen.”

Kennis is macht

Obstakel bij de uitoefening van zijn macht, is de gebrekkige financiële kennis van de burger. De relatie tussen de eigen hypotheek en de opgeblazen balans van banken wordt niet door iedereen doorzien. “Mensen zijn opportunistisch”, zegt Broere. “Ze denken: ‘What’s in it for me?’ Maar ze kunnen zelf ook bedenken dat een hypotheek van acht keer je jaarinkomen misschien overdreven is. En als een structurele aanpak van de financiële sector betekent dat bijvoorbeeld de pensioenfondsen minder rendement maken, gaan mensen ongetwijfeld klagen. Weinigen beseffen dat we op termijn beter af zijn als we nu de noodzakelijke veranderingen doorvoeren. Door de crisis is de burger zich meer gaan interesseren voor de financiële sector, maar er is nog een enorme kennisachterstand.

Burgers moeten meer kennis hebben als ze de financiële sector willen veranderen. Een onderwerp als geldcreatie is enorm complex, dat kan niet iedereen begrijpen. Maar je mag meer basiskennis verwachten. Wat doet een bank, wat is de ECB, wat is het IMF? De meeste mensen hebben geen idee. Er wordt in het onderwijs ook helemaal geen aandacht aan besteed. Dat moet veranderen. Met meer kennis krijgt de burger meer macht.”

Vertrouwen in de financiële sector

19% vindt bestuurders van financiële instellingen integer.

79% van de Nederlanders heeft geen begrip voor hogere beloningen van topbestuurders in de financiële sector.

19% van de medewerkers schaamt zich ervoor werkzaam te zijn in de financiële sector.

Ewald Engelen

‘De burger is geen partij voor het bestaande financiële stelsel’

Engelen denkt dat de burger hoe dan ook geen partij is voor het bestaande financiële stelsel. “Mensen hebben door dat er iets structureel mis is met het hedendaags kapitalisme. De actie tegen geldcreatie toont aan dat er grote ongearticuleerde weerzin leeft tegen de financiële sector. Alleen is die actie volstrekt onzin. Men heeft de klok horen luiden, maar weet niet waar de klepel hangt. Geldcreatie door banken is het probleem niet, het probleem is de omvang van de particuliere schulden, gedreven door de vastgoedmarkt waar de hele bancaire sector op draait. Ik noem het massafinanciering. In de afgelopen decennia is het eigenhuisbezit door de bankensector aangejaagd met grote particuliere schulden tot gevolg. Banken ijverden voor ruime hypotheeken en fiscale vrijstelling. De huizenprijzen stegen, net als de winsten van de banken. Het is een piramidespel. En als de bel knapt, blijven de mensen die het laatst hebben gekocht met de schade zitten. Niet de banken.”

Smit is optimistischer. “Kijk naar wat er in de voedingsindustrie gebeurt, waar gezonder eten een steeds groter aandeel krijgt. Wij zijn het systeem, dus wij kunnen het veranderen, ook de banken.”

De financiële sector vreest de macht van de consument. Het businessmodel van de sector wordt bedreigd, niet zozeer door toezichthouders en politiek, maar door nieuwe concurrenten die mogelijk gebruik kunnen maken van die ‘ongarticuleerde woede’ over de bestaande sector. Er zijn *grassroots*-initiatieven als crowdfunding, als alternatief voor banken, en broodfondsen, in plaats van dure verzekeringen. Sympathiek, want kleinschalig, maar daarom ook redelijk ongevaarlijk.

Een grotere bedreiging vormen niet-financiële bedrijven die met moderne automatisering en uitgebreide klantendatabases banken en verzekeraars uit de markt kunnen drukken. De Googles, Amazons en Apples van deze wereld. Volgens Boot gaan deze partijen de banken dwingen ‘*lean and mean*’ te worden. Ze weten als geen ander waar de consument op zit te wachten en kunnen een revolutie in de financiële sector teweegbrengen. Of daarmee een solide en betere financiële sector ontstaat? Engelen betwijfelt het. “Ik heb geen vertrouwen in bedrijven als Apple en Google. Die draaien ook op schaalgrootte en *financial engineering*. Ze zijn vooral bezig om de inkomens van werknemers en de belastingen zo laag mogelijk te houden. Ook daar gaat het eigenbelang boven dat van de klant of de maatschappij.”

Financieel geograaf Ewald Engelen houdt op zondag 4 oktober 2015 de Socrates-lezing onder de titel Hoogmoed, kennis en crisis – zijn de lessen geleerd? Meld u aan via [/socrateslezing.nl](http://socrateslezing.nl)

Regelgeving

De nieuwe regels hebben twee doelen:

- Beperking van systeemrisico's, zodat één omvallende instelling niet het hele bouwwerk omvertrekt, zoals met Lehman Brothers
- Het klantbelang weer centraal stellen, in plaats van eigen winsten

Nederland:

- Provisieverbod op financiële producten
- Scherpere eisen aan hypotheekverstrekking
- Toezicht op de bestuurscultuur
- De bankierseed
- Een bonusplafond

Verenigde Staten:

Dodd-Frank Wet. De Europese Centrale Bank heeft een nieuw bankentoezicht ingevoerd. Er zijn scherpere kapitaaleisen (Basel III) voor banken in de hele wereld.

Geestelijk begeleiders bijeen

‘Hoop is omgaan met het onvermijdelijke van wanhoop’

Saskia Markx - Beeld Kadir van Lohuizen

In 2010 werd de stad Gramalote in Colombia verwoest door een aardverschuiving.

“De mensen zochten vijf maanden daarna nog naar spullen, ze hielden hoop, misschien tegen beter weten in. De veerkracht van deze mensen is enorm”, vertelt documentair fotograaf Kadir van Lohuizen die deze foto maakte voor zijn project Via Panam, over migratie op het continent Amerika.

Hoop is een christelijke deugd waar je weinig aan hebt als je vindt dat god dood is en er aan het einde van het leven geen verlossing wacht. Hoe ga je dan om met het tragische, het absurde? Elk jaar ontmoeten humanistisch geestelijk begeleiders elkaar tijdens een symposium, waarbij zij een thema uitdiepen dat relevant is voor hun werk. Hoop en wanhoop kenmerken vele situaties waarbij zij ondersteuning geven: aan het bed van zieken, ouderen en stervenden, op missies en oefeningen bij Defensie en in detentiecentra. Daarom buigen zij zich op 8 oktober over dit thema. Laurens ten Kate is theoloog, filosoof en docent aan de Universiteit voor Humanistiek en hoofdspreker op het symposium. Hij merkt dat seculieren even krampachtig omgaan met onzekerheid als religieuzen. “Net als religie

zoekt ook non-religie toevlucht tot formuleren van waarheid en zekerheid. Geen goddelijke, maar een rationele.”

Tragische

Maar elk rationeel systeem heeft ‘zijn ongedachte rest’: datgene dat Nietzsche ‘het tragische’ en Charles Taylor ‘transcendentie’ noemt. “Hoop wordt vaak gezien als een zekerheid die achter onzekerheid ‘aankomt’. De verleiding is groot om iets waar je kennis van hebt in de plaats te stellen voor wanhoop. Maar wanhoop is juist een ervaring die zich bevindt in het ongedachte restgebied. Hoop is omgaan met het onvermijdelijke en onzekere van de wanhoop, het is niet datgene dat de plaats van de wanhoop inneemt.”

Achtergrond

Leon Heuts

Filosoof en hoofdredacteur van *Filosofie Magazine*

“Je hebt heel goede vormen van wanhopen. En een goede manier is, zou ik met Nietzsche willen zeggen, die vorm van wanhoop die op een goede manier weet om te gaan met de dood van god: het idee dat er geen zin is aan het leven. Dat is iets wat Camus heeft uitgewerkt. Hij zag hoop als vijandig voor het leven, omdat hoop je het plezier in het hier en nu kan ontnemen. Je bent op jezelf teruggeworpen. Maar dat biedt ook een kans, en hier wordt het ingewikkeld, want eigenlijk is die kans: eerst goed te leren wanhopen. Er is geen zin en daar moet je mee leren omgaan.”

Natascha van Weezel

Filmmaker en schrijver

“Mijn eetstoornis is mijn persoonlijkste ervaring van wanhoop geweest. Ik was totaal opgesloten in mijzelf, ik zag echt geen uitweg meer en dacht dat ik beter dood kon gaan. Niet dat ik suïcidaal was, maar ik zag geen nut meer. Ik was bang voor alles, werd obsessief met eten, alle sociale contacten had ik afgeschermd en ik dacht dat iedereen me haatte. Het enige wat ik wilde was niet eten. Mijn meest hoopvolle moment was de dag dat mijn eerste boek uitkwam. Ik had supermoeilijke jaren gehad, voelde me nogal waardeloos in die tijd en opeens bleek ik te kunnen schrijven. Ik was schrijver, ik was iets en iemand. Misschien wel voor het eerst.”

Carla Bellers

Humanistisch geestelijk begeleider in een ziekenhuis

“Vorige week ontmoette ik een man die net te horen had gekregen dat hij uitbehandeld was. Ik zag de wanhoop in zijn ogen. Hij wilde het leven nog niet loslaten. Hij had spijt van veel dingen die hij in zijn beleving niet goed had gedaan. Jarenlang had hij een geheime liefde gehad, voor wie hij niet had kunnen kiezen. Hij hoopte haar nog één keer te mogen ontmoeten. Als hgb'er kun je als hoopgever fungeren, maar dan wel gestoeld op de realiteit en afgestemd op de betekenis van hoop en wanhoop voor die ander(en). De echtgenote van de man in kwestie bleek de slechte prognose volslagen te negeren. Ze staarde zich blind op een veel te rooskleurig vergezicht. Dat is valse hoop uit wanhoop! Ik heb haar op een passend moment een spiegel voor gehouden. Daardoor kwam er ruimte vrij voor beiden om onafgewerkte kwesties te bespreken en afscheid te nemen.”

Dit zijn fragmenten uit een serie van tien interviews met (ervarings)deskundigen over hoop en wanhoop. Fotograaf Kadir van Lohuizen is één van hen. Lees alle interviews op [/humanistischverbond.nl/hoopenwanhoop](https://humanistischverbond.nl/hoopenwanhoop)

Onder Ongelovigen: film, debat en actie

Ex-moslims wereldwijd riskeren sociale uitsluiting, geweld, de gevangenis of zelfs de doodstraf. Onacceptabel, vinden het Humanistisch Verbond en HUMAN.

Paulien Boogaard

Foto: still uit Onder Ongelovigen

onderongelovigen.nl

10

Het Humanistisch Verbond en HUMAN maakten de documentaire *Onder Ongelovigen* (met bijbehorende debatserie Lezing+) en starten een internationaal online journalistiek platform om de positie van ongelovigen in beeld te brengen. Dat is nodig. Het aantal ongelovigen in de wereld groeit, maar religieuze agressie tegen hen ook. Vooral in islamitische landen. Daar worden 'afvalligen' vaak keihard aangepakt, door de overheid of medeburgers. In de film *Onder Ongelovigen* volgt documentairemaker Dorothée Forma Boris van der Ham terwijl hij ex-moslims bezoekt en hun vaak hachelijke positie met hen bespreekt.

De ongelovigen uit de documentaire

- **Onur** De initiatiefnemers van de eerste atheïstische vereniging in het, op papier, seculiere Turkije ontvangen doodsbedreigingen. Hun site is uit de lucht gehaald. Oprichter Onur verliest zijn baan op de universiteit en tegen de voorzitter loopt een proces voor 'belediging van religie'.
- **Nahla** Zij ontvluchtte Soedan omdat ze er als vrouw en ongelovige onderdrukt werd. Ze is geschokt en gefrustreerd dat ze ook in Londen wordt bedreigd voor haar islamkritiek en 'liberalen en links' te laf zijn om de dreiging van de radicale islam te benoemen.
- **Ramin** Hij richtte in Schotland een ex-moslimcomité op: "Aan mijn familie in Iran kan ik het niet vertellen. Als ze horen dat ik atheïst ben, worden ze gek."

Feiten en cijfers

- 1** 'Ongebonden' - waaronder niet-gelovigen - zijn na christenen en moslims, de **grootste levensbeschouwelijke groep ter wereld**.
- 2** In de Arabische wereld groeit het aantal ongebonden: **22 procent twijfelt** aan religieuze dogma's. Ook in het streng islamitische Saoedi-Arabië neemt het aantal afvalligen toe en noemt **vijf procent** zich atheïst.
- 3** In **55 landen** kan je als ongelovige worden bestraft wegens godslastering, afvalligheid of belediging van religie. In **39 landen** riskeren humanisten, atheïsten en vrijdenkers **gevangenisstraf**. In 13, vooral streng islamitische landen, kunnen ze de **doodstraf** krijgen.
- 4** In Bangladesh werden het afgelopen half jaar **vier atheïstische bloggers** letterlijk **doodgehaakt** door religieuze fanatici.
- 5** De Saoedische blogger Raif Badawi, kreeg **stokslagen** en tien jaar gevangenisstraf omdat hij opkomt voor **vrije meningsuiting**.

Bron: Pew Research Centre Washington, Gallup International

Wat doen wij?

- Het Humanistisch Verbond start met HUMAN een crowdfunding voor een online journalistiek platform voor actuele informatie over de positie van ongelovigen wereldwijd. Kijk op: amongnonbelievers.org en onderongelovigen.nl
- Ieder jaar komen we met het Freedom of Thought Report (IHEU) waar de actuele positie van vrijdenkers internationaal in kaart wordt gebracht. We bieden het aan bij politici, ambassadeurs en pers en zoeken het debat.
- Het Humanistisch Verbond ondersteunt de vertegenwoordiging van humanisten bij de VN-Mensenrechtenraad.

- Omdat afvalligheid ook in Nederland een sociaal probleem is, bieden we ex-moslims een veilig netwerk als dat nodig is. En we brengen samen hun positie onder de aandacht bij politici en journalisten.

Wat kunt u doen?

- **Steun** onze campagne
- **Doneer** op [/onderongelovigen.nl](http://onderongelovigen.nl)
- **Organiseer** of bezoek film- en debatafkomsten

Film & debat on tour

In Amsterdam (première), Athene, Londen, Leeuwarden en Rotterdam leverden de filmvertoning en debat veel kennis, uitwisseling en ideeën op.

U kunt *Onder Ongelovigen* nog zien tijdens de Lezing+ op 21 oktober in Maastricht en op 28 oktober in Apeldoorn. Met een korte lezing van Boris van der Ham en een gesprek met onder meer Ramin, die hier speciaal voor overkomt uit Schotland.

11

Als je vindt dat geen enkel dogma ons van onze vrijheid mag beroven...

...en je dus vindt dat geen enkele ideologie ons de wet mag voorschrijven, dan ga je nu naar **humaan.nu** en steun je het Humanistisch Verbond.

Op de werkvloer

Roeland Ensie - Beeld Johannes Abeling

Wie Peter de Wit, cursusleider voor de regio Noord-Holland

Wat Hij geeft de Introductiecursus humanisme. Gemiddeld drie keer per jaar. De cursus duurt vier avonden of middagen.

Waar Landelijk Bureau Humanistisch Verbond, Amsterdam.

Wanneer Zaterdag 25 april 2015, 11.15 uur.

Voor wie Zes docenten verzorgen, ieder in hun eigen regio, de cursus voor ongeveer 15 mensen. Leden van het Humanistisch Verbond en mensen die geïnteresseerd zijn in het humanisme. Er is veel ruimte voor uitwisseling en gesprekken. De Wit: "Elk begin is weer spannend. Hoe is de samenstelling van de groep? Hoe is de energie en groepsdynamiek? Deze vragen leven niet alleen bij mij, maar zeker ook bij de cursisten."

Waarom Veel mensen willen humanistische geestelijke voeding. Ze zoeken herkenning, verkenning en uitwisseling over wat ze belangrijk vinden in het leven.

In de cursus verkennen we de rijke, veelkleurige traditie en het humanisme nu.

De Wit: "Voor velen is het een vorm van thuiskomen wanneer we gesprekken voeren over de dialoog 'staan voor wat je van waarde vindt' en 'streven naar een menswaardige samenleving'."

Hoe De Wit gebruikt filosofische en humanistische tekstbronnen van de oudheid tot nu, filmpjes, fragmenten, oefeningen en gespreksvormen.

Over dit moment Hier praten de deelnemers over veerkracht. De Wit: "Wat ik heel mooi vind, is dat na afloop de meeste cursusgroepen doorgaan als dialooggroep. Zo verkennen ze zelf verder het humanisme en het leven."

Cursisten "Een aanrader voor iedereen die zichzelf hooggeleerd acht, of onwetend, of alles daar tussenin." (Ellis kramer) "De introductiecursus heeft mij breder laten kijken en anders laten denken over de vele onderwerpen die aan de orde zijn geweest. Een waardevolle aanvulling op het dagelijkse leven." (Georgette Endhoven)

Tom de Ket

‘Ons sociaal kapitaal is vernietigd’

Theatermaker en muzikant Tom de Ket vormde samen met George van Houts jarenlang het cabaret-duo Van Houts & De Ket. Zij maken nu samen deel uit van het theatergezelschap De Verleiders, dat in een reeks van drie toneelstukken de misstanden in én de macht van de financiële wereld aan de kaak stelt. Er staat iets cruciaals op het spel voor hem. “We hebben weer een morele kijk op de samenleving nodig.”

Raeland Ensie en Eric de Rooij - Beeld Jeppe van Pruissen

De dag voor dit interview speelde De Ket met De Verleiders voorlopig de laatste voorstelling van *Door de bank genomen*, een zwarte komedie over de wereld van het geld. Hij is er nog vol van. “Het is exact zoals Pierre zei in zijn slotwoord: de urgentie van deze voorstelling is zo groot dat het stuk nooit verveelt. Je merkt ook dat er een ongelooflijke activistische sfeer in de zaal is. Dat heb ik nog nooit zo meegemaakt.” De Ket, twinkkelende ogen boven een korte grijze baard, ontvangt ons aan de picknicktafel achter zijn huis in Durgerdam. Daar woont hij met zijn zoon Kees van zeven en Gusta, sinds twee weken zijn vrouw.

Schaamte

De eerste achttien jaar van zijn leven bracht hij door in Assen, waar zijn vader gemeente-architect was. “Ik heb hele leuke ouders. Mijn moeder leeft nog, die is zevenentachtig, *alive and kicking*. Ze is zeer belezen en heeft een rijk sociaal leven met veel vriendinnen. Mijn vader was een groot kunstliefhebber. Ik heb een hele culturele opvoeding gehad. Zo namen mijn ouders me mee naar vele musea.” De Ket had één oudere, inmiddels overleden zus. Ze heette Ineke en was verstandelijk beperkt. “Al vrij vroeg leerde ik zo dat je niet alles in de hand hebt in het leven. Ineke had van alles een beetje: motorisch gestoord en iets in het autistisch spectrum. Ze was sociaal heel onhandig, schichtig, ze maakte geen contact met mensen en je kreeg weinig van haar terug. Ze heeft geen leuk leven gehad.”

Ineke was nogal dominant en dat had grote invloed op het gezinsleven. De Ket zag het als zijn rol om de lieve vrede te bewaren, om de vrolijke noot te zijn. “Ik voelde me verantwoordelijk voor haar, maar ik schaamde me ook tegenover vrienden. Mijn ouders zeiden vaak: ‘Je moet Ineke meenemen’, maar dat wilde ik niet. De schaamte en het schuldgevoel omdat ik geen goede broer was, daarvan heb ik wel last gehad.”

Tegelijk merkte hij dat hij bevoorrecht was. “Als je gewoon gezond bent, heb je veel geluk gehad. Het idee dat je kan worden wat je wilt en dat het je eigen schuld is als je faalt – toch een beetje het adagium van deze tijd – daar geloof ik niet in. Je hebt altijd te maken met het lot, en dus met onmacht, en daar moet je mee leren omgaan. Ik vind het een verrijking van mijn leven dat ik dat heb geleerd.”

Het is een vorm van nederigheid die De Ket ook heeft ervaren toen hij zevenenhalf jaar geleden zelf vader werd. “Een kind heeft zijn eigen programma. Het onvoorspelbare van het leven, dat zit in een kind. Je weet bij god niet wat er gaat gebeuren. Je kunt je daar niet op voorbereiden. Dat is ook wel prettig, omdat het bevrijdend is: het draait niet alleen maar om jou. Vroeger was ik veel meer op mezelf gericht en dat kan ook beklemmend zijn, vandaar ook dat

‘Je hebt altijd te maken met het lot en dus met onmacht’

ik graag een kind wilde.” Op latere leeftijd vader worden, ging overigens niet vanzelf. “Als je allebei op leeftijd bent, ga je eerst onderzoeken of het überhaupt tot de mogelijkheden behoort. Na een bezoek aan de arts bleek er met Gusta niets aan de hand te zijn, maar de arts zei tegen mij: Ja meneer De Ket, u heeft wel heel erg traag zaad. Ik lach er nu om, maar het is toch niet leuk om te horen.” Het stel werd voorbereid op een zwaar ivf-proces met weinig kans van slagen. Tom stopte met roken en drinken en... drie maanden later was Gusta zwanger. “Er was gewoon niets aan de hand.”

Na de middelbare school vertrok De Ket uit Assen naar Groningen om organisatiepsychologie te studeren. Daar lag zijn hart echter niet. “Ik herinner mij dat ik in Leeuwarden een groot functieclassificatie-onderzoek leidde. Maar in feite deed ik daar eigenlijk een soort bedrijfsmaatschappelijk werk, want er waren veel mensen met alcoholproblemen. Om negen uur kreeg ik de eerste klant. Ik was ongeveer drieëntwintig en trok dat niet. Ik voelde me daar erg opgesloten.” Hij speelde als gitarist in verschillende bandjes, dat was ook een motivatie om naar Groningen te gaan.

Macht

“Ik stond voor het eerst op een podium toen ik een jaar of vijftien was en toen dacht ik al: ja, volgens mij past dit heel erg bij mij. Toen ik een vriendin hielp bij haar auditie voor de toneelschool Maastricht vroeg zij waarom ik het zelf ook niet deed. Dat was een *eyeopener*. Ik heb overal auditie gedaan en ik

werd overal aangenomen. Ik koos voor Amsterdam, want ik wilde weg uit de provincie.”

Op het toneel voelde hij een soort macht, als gitarist, maar ook als zanger. “Ik kon heel goed mensen bespelen, een stemming maken. Ik vond het heel leuk om daar achter te komen.

Sommige mensen kruipen in hun schulp als ze bekeken worden, ik groeide juist. En dat heb ik nog steeds. Als ik op het toneel sta, denk ik: en nu gaan we performen!” Het betekent niet dat De Ket geen spanning en zenuwen kent. Als je met z’n tweeën bent, dan deel je die. “George en ik hebben natuurlijk vijftien jaar lang samen op een podium gestaan en dan weet je ook precies wat je aan elkaar hebt. We treden nog regelmatig op voor bedrijven en het idiote is dat wij ons daarop nauwelijks hoeven voor te bereiden. Tijdens de rit naar het optreden spreken we belangrijke zaken door, maar als we dan op dat podium staan gebeurt het spontaan: dan pak ik het over en dan pakt hij het over.” Dat was anders toen hij in 2012 zijn eerste solovoorstelling *Fame* over maakte. “Ik ben er heel trots op dat ik het gemaakt heb, maar ik vond het heel eng om te doen. De idee van de voorstelling was een *look alike contest* van Tom de Ket, waaraan ik zelf meedeed. Maar ik verloor, dus iemand anders was een betere Tom de Ket dan ik. Het was mooi materiaal, maar soms kwam

het niet over bij het publiek. Toen ging ik echt dood op het toneel.” Het eind van Van Houts & De Ket betekende niet het eind van hun samenwerking. “George vroeg wat ik ging doen. Ik wilde graag met een grotere groep mensen een voorstelling maken in de Shakespeareaanse traditie over de macht in deze tijd. Dan kom je vanzelf bij de multinationals in het bedrijfsleven terecht.” Van Houts was direct enthousiast en kwam met het onderwerp van de vastgoedfraude, dat werd de eerste voorstelling van De Verleiders. “De vaders van George en mij deden zaken volgens het Rijnlandse model, met aandacht voor de klant en voor de samenleving. Het ging om kwaliteit. In de jaren tachtig is, onder invloed van Thatcher en Reagan, de verschuiving begonnen naar het Angelsaksische model. Toen ging er een hele andere wind door Nederland waaien. Het ging om aandeelhouderswaarde, om snel geld verdienen. Alles moest geprivatiseerd worden, er was een groot vertrouwen in de marktwerking. Daar kon mijn vader helemaal niet tegen, die begreep dat niet. Hij zag dat projectontwikkelaars de boel overnamen en dat er niet meer werd nagedacht over de gemeenschap. Daar komen we nu allemaal van terug. Het toezicht in Nederland heeft ongelooflijk gefaald, het is net alsof we uit een soort boze droom zijn ontwaakt. Er is een enorme vernietiging van het sociale kapitaal dat we met zijn allen hadden opgebouwd. Het monetaire systeem dat we nu hebben, lokt zelfverrijkingsgedrag uit.”

Biografie Tom de Ket

Tom de Ket (Assen, 1958) is cabaretier, muzikant en theatermaker. Hij studeerde organisatiepsychologie in Groningen om vervolgens in Amsterdam naar de toneelschool te gaan. Jarenlang vormde hij met George van Houts het cabaretduo Van Houts en de Ket. Samen verwierven zij ook bekendheid door hun rol in de Kanis & Gunnink koffiereclames. De Ket maakt tevens muziektheaterproducties en heeft inmiddels een uitgebreide staat van dienst op het podium. Momenteel staat hij nog met De Verleiders in *Door de bank genomen*.

Burgerinitiatief Ons Geld

Het engagement van De Ket en de andere Verleiders blijft niet beperkt tot het toneel alleen. Een maatschappelijk debat over geldschepping en macht is volgens hen nodig, waarbij ook de monopoliepositie van banken ter discussie wordt gesteld. De misvatting is dat banken geld uitlenen dat spaarders bij hen hebben gestald. Bankieren creëren namelijk zelfstandig geld, bijvoorbeeld door het verstrekken van hypotheeklen. Het bancaire systeem verziekt de maatschappij met huizenbubbels, grote werkloosheid en toenemende ongelijkheid. De Ket en Van Houts hebben zich aangesloten bij onsgeld.nu, een initiatief van econoom Ad Broere (zie achtergrond vanaf p. 4). Met de website onsgeld.nu en een burgerinitiatief hebben ze dit onderwerp op de agenda van de Tweede Kamer gekregen.

vierde voorstelling van De Verleiders zal over de zorg gaan. Het gaat om efficiëntie, om economisch rendement. Ik denk dat we met zijn allen veel meer moeten nadenken over de vraag: wat vinden wij nou goed, wenselijk gedrag? We hebben weer een morele kijk op de samenleving nodig.”

‘Het toezicht in Nederland heeft ongelooflijk gefaald’

De morele kijk op de wereld komt onder meer terug in muziektheaterstukken die De Ket maakt. Zijn nieuwste project is gebaseerd op *Het Pauperparadijs* van Suzanna Jansen, een boek over een heropvoedingsexperiment in het Drentse Veenhuizen voor arme stadsbewoners. In de zomer van 2016 wordt het daar, ook de geboortestreek van De Ket, opgevoerd. “Mijn grote probleem is dat ik moet kiezen, ik wil zoveel. Verbazing en nieuwsgierigheid spelen bij mij een grote rol. Maar in de kern gaat veel van mijn werk over de hoogmoed van de mens. Mensen hebben ambities en idealen. Dat bewonder ik, maar ik zie ook de andere kant. Juist omdat de mens zoveel ambities en idealen heeft, gaat het soms ook gruwelijk mis. Die paradox, ik denk dat ik dat het meest inspirerend vind om daar kunst van te maken.” In het leven moet het volgens hem om andere zaken draaien. Verbinding is daarbij een sleutelwoord. “Kun je je verbinden met zaken die jou aan het hart gaan, aan de gemeenschap, aan de mensen die je liefhebt.”

Foto: Bart Koetsier

JONGE HUMANISTEN

Marc van Dijk

‘Met menslievendheid de wijken in’

Met de actieweek *Better Tomorrow* roept IHEYO jonge humanisten op belangeloos iets te doen voor een ander in je omgeving.

“Menslievendheid, laten zien dat je het beste voorhebt met andere mensen in je omgeving en je inzetten voor een goed doel, het is bij uitstek humanistisch”, vindt de Britse Nicola Jackson (27). Sinds een jaar voorzitter van de International Humanist and Ethical Youth Organisation (IHEYO), de wereldwijde koepel waarbij ook de Nederlandse Jonge Humanisten zijn aangesloten. Alles mag tussen 9 en 15 november, de week waarin *Better Tomorrow* plaatsvindt.

Foto Nicola Jackson

Biografie Nicola Jackson (27)

- Woont in Engeland.
- Studeerde moleculaire genetica en werkt nu als office manager.
- In 2007 actief geworden voor Humanist Society en Humanist Action Group in Leeds, Engeland. Later bestuurslid landelijke humanistische studentenbeweging in Engeland en Ierland. Na andere bestuursfuncties sinds augustus 2014 voorzitter IHEYO.
- Jackson blogt, houdt van fotograferen en reizen. Ze zingt in het British Humanist Association Choir.

Geld inzamelen voor een tafeltennistafel voor jongeren, het gammele hek van een speeltuin repareren of ouderen die weinig de deur uit komen een geweldige dag bezorgen. In Nepal en de Filipijnen, weet Jackson, willen groepen een bibliotheek starten en in Uganda wordt voorlichting gegeven over de gevaren van bijgeloof. In Ghana willen jonge humanisten geld ophalen voor mensen die in de gevangenis zitten op beschuldiging van hekserij. Deze doe-eens-iets-voor-een-ander-week is echt Jacksons ‘kindje’. Als student was ze in Engeland oprichter van de *Non-Prophet Week*, die inmiddels vijf keer heeft plaatsgevonden. Het was in die tijd dat ze de Britse minister-president Cameron hoorde vertellen van de goede daden van christenen. Hij vroeg zich af of iemand ooit een atheïstische gaarkeuken had gezien.

Atheïstische gaarkeuken

Ik doe precies dat, dacht Jackson toen, die als vrijwilliger in Leeds met de Humanist Action Group wekelijks soep en koffie uitdeelde aan daklozen. “Een man die ik bezocht zei eens: ‘jullie zijn vast zo’n christelijke groep’. Nou nee, juist niet. Ik geloof niet dat humanisten minder aan vrijwilligerswerk en liefdadigheid doen dan religieuze groepen, maar we laten het minder zien, profileren ons minder.” En dat moet juist wel, vindt Jackson. “Ik vind dit heel belangrijk voor de humanistische beweging. Mensen denken dat religie goed is, maar dat komt omdat kerkelijke liefdadigheid zich zo profileert. Daardoor wordt liefdadigheid gezien als iets van het geloof. Een misvatting. Niet-religieuze mensen zetten zich ook in, maar voor neutrale, seculiere goede doelen. Een humanistische gaarkeuken is gewoon een gaarkeuken, een seculiere sportclub is gewoon een sportclub. Dat willen we benadrukken

met *Better Tomorrow*. Bovendien is een aantal van de grootste goede doelen ter wereld seculier, zoals het Rode Kruis, Amnesty International en Artsen zonder grenzen.”

Verschillen

Juist omdat per land de uitdagingen waar jonge humanisten voor staan verschillen, moet *Better Tomorrow* een actie zijn waarin alle bij IHEYO aangesloten organisaties elkaar vinden. Of het gaat lukken moet nog wel blijken. Want zo’n *charity week* is niet overal gemeengoed, merkt Jackson. “Ik moet veel uitlegen. Voor Britten zijn *charity weeks* een tweede natuur. Als kind verkopen we zelfgebakken buns en de opbrengst is voor minder welgestelde kinderen. Of we verzamelden zwerfafval. Maar de Belgische groep zei eerst: zo iets doen we in België niet, dat is een taak van de overheid. En de Noren wisten niet waar het ingezamelde geld dan heen moest, terwijl ik twintig goede doelen kan opnoemen, alleen al in mijn dorp. Dit gaat over samenleven en het opbouwen van gemeenschappen. Humanisme in de praktijk.”

Over IHEYO

De International Humanist and Ethical Youth Organisation (IHEYO) geeft jongeren een stem in de IHEU en verbindt wereldwijd humanisten tussen 18 en 35 jaar. Daarmee vertegenwoordigt het zo’n 20.000 jonge humanisten. De organisatie stimuleert samenwerking, kennisdeling en helpt met fondsenwerving. Zie ook iheyo.org

Het leven als een rekensom

Tinneke Beeckman

Meer dan ooit wordt onze tijd beheerst door de economie. Economische termen dringen het dagelijks taalgebruik binnen. We investeren in relaties, spreken over *stakeholders* bij een project, denken aan het rendement van onze tijdsbesteding of beoordelen onze productiviteit. Economen zijn graag geziene gasten op de televisie. Elke krant heeft er wel een in dienst, ook als opiniemaker om de actualiteit te duiden. Dit is geen Belgisch fenomeen. Zo verschijnt in Nederland een boek over dit onderwerp van politicus Jesse Klaver (Groen-Links). In Frankrijk noemt de filosoof Régis Debray deze evolutie 'economisme': het politieke, publieke debat wordt herleid tot een enge economische discussie, waarbij specialisten het debat beheersen.

CV Tinneke Beeckman

Tinneke Beeckman (1976) is een Vlaamse filosofe, docent en columniste. Zij studeerde moraalwetenschappen aan de Vrije Universiteit Brussel en volgde een masteropleiding wijsbegeerte aan de Franse tak, de Université libre de Bruxelles. In 2003 promoveerde ze op een proefschrift over Sigmund Freud. Als politiek commentator publiceert ze artikelen in diverse media. Ze publiceert in 2012 *Door Spinoza's Lens*. In oktober 2015 verschijnt haar nieuwe boek *Macht en Onmacht. Een verkenning van de hedendaagse aanslag op de Verlichting* (De Bezige Bij).

Deze economische invalshoek is ook de literatuur binnengedrongen. Ik bespreek twee tegenstelde visies op deze 'homo economicus' in hedendaagse romans. Een eerste visie komt overwaaien uit Amerika in het werk van Ayn Rand (1905-1982). Tot voor kort had ik, zoals veel Europeanen, nog nooit van Rand gehoord. Maar het boek *De utopie van de vrije markt* van Hans Achterhuis onthulde de enorme invloed die Rands denken heeft op de Amerikaanse politiek. Haar romans *Atlas Shrugged* en *The Fountainhead* inspireerden de architecten van de liberalisering in de jaren 80 van de vorige eeuw, zoals de Amerikaanse president Ronald Reagan en voormalig hoofd van de federale bank Alan Greenspan. In Amerika strekt haar invloed ver buiten de politiek. Van haar boeken gingen miljoenen exemplaren over de toonbank. Ook bedrijfsleiders als Steve Jobs lieten zich door haar werk inspireren. Rand schetst de utopische versie van de kapitalistische held, van het creatieve genie dat zich vrij kan verwezenlijken, ondanks tegenwerking van de massa. Rand pleit voor een vrije markt waar de overheid zo weinig mogelijk tussenkomt.

Rekensom Ayn Rand is al lang geen geheime tip meer voor de Amerikaanse zakenman in spé. Vorig jaar regisseerde Ivo Van Hove een bewerking van *The Fountainhead*. De voorstelling door Toneelgroep Amsterdam trok volle zalen. Rands werk spreekt tot de verbeelding, omdat ze een quasi-almachtige mens schetst, die onafhankelijk is van anderen en in staat zijn eigen lot te beheersen. Maar voor veel mensen blijft Rands werk sterk utopisch van karakter. De hedendaagse mens beleeft niet zozeer almacht, als wel een toenemende angst over de toekomst. De romans van Michel Houellebecq (1956) weerspiegelen de andere kant van de economische realiteit. Bernard Maris, voormalig redactielid van Charlie Hebdo en slachtoffer van de moordaanslag op 7 januari 2015, brengt op zijn beurt het werk van Houellebecq in verband met economische theorieën. In *Houellebecq économiste* (2014) toont de econoom Maris hoe Houellebecq, als een navolger van Balzac, De Maupassant of Zola - die de drama's van de negentiende eeuw in hun romans verbeeldde - de huidige economische malaise treffend illustreert. De auteur integreert het huidige 'économisme'. Hij verwerkt impliciet economische visies en het economische discours in zijn verhalen. Precies die

economische blik maakt zijn personages droevig, eenzaam en angstig. Ze kunnen het leven slechts op een kwantitatieve manier bekijken. Hebben ze voldoende en verstandig geïnvesteerd? Produceren ze genoeg? Consumeren ze de juiste dingen? Maar wat waardevol is in het leven laat zich niet tot een rekensom herleiden.

De economische competitie breidt zich uit naar alle domeinen van het leven: de liefde, de familie, de gemeenschap. Houellebecq schetst een mens die vreest dat hij niet meekan in een geglobaliseerde wereld. De overvloed op de markt die hem via de vele reclame bereikt is een mythe. In werkelijkheid beleeft hij een permanent gevoel van schaarste. Hij herkent zich ook niet in het rationele, abstracte individu dat de economische theorie vooropstelt, maar beleeft zijn leven vol verlangens en onzekerheden, vervreemd van zichzelf en van anderen.

Ik las beide auteurs kort na elkaar en was verbaasd hoezeer ze elkaar in sommige opzichten aanvullen. Rand toont de utopische helden die perfect aan de competitieve samenleving beantwoorden. Bij Houellebecq is de mens eerder verloren en gedesillusioneerd.

Vragen Wat kunt u doen als u zich eerder herkent in Houellebecqs antihelden dan in Rands personages? Als eerste: neem geen genoegen met een onbegrijpelijke uiteenzetting van een econoom. Volgens Maris, die overigens zelf econoom was, respecteren we economen juist omdat we ze niet begrijpen! Wie niet kan volgen, voelt zich gemakkelijk geïntimideerd. Deel uw zorgen en stel vragen aan de media. Er zijn economen die zich wel duidelijk kunnen uitdrukken. Wanneer de rekensom domineert om de waarde van iets in te schatten, kunt u proberen om de ideeën, verlangens en behoeften achter de berekening te zoeken en te verwoorden. Want geld is veel minder objectief dan het op het eerste gezicht lijkt. Dat is juist de 'economistische' vergissing. In Rands utopische wereld van *Atlas Shrugged*, bijvoorbeeld, is niets gratis. Geld is het criterium. Wanneer de hoofdfiguur

Dagny Taggart per ongeluk in deze wereld verzeild raakt, moet ze voor alles betalen. Voor Rand is die schijnbaar objectieve, rationele logica een enorme vooruitgang vergeleken met niet-financiële dienstverlening. Maar het is een illusie dat geld een objectieve graadmeter is. Vergelijking tussen mensen speelt bijvoorbeeld een grote rol.

Verrassend Tijdens de jaren '80 organiseerde Alan Greenspan een enquête voor Harvard-studenten. Ze mochten kiezen: of ze konden 50 duizend dollar verdienen, en hun leeftijdgenoten slechts 25 duizend dollar. Of ze ontvingen 100 duizend dollar, maar hun leeftijdgenoten 200 duizend dollar. De overgrote meerderheid verkoos nogal verrassend de eerste optie: minder verdienen in absolute getallen, maar meer in vergelijking met anderen.

Dit werpt een ander licht op de vraag of het om bedragen en cijfers gaat. Wanneer denkt u voldoende te hebben? Om die vraag te kunnen beantwoorden zijn andere begrippen nodig dan economische, zoals wat u belangrijk vindt in het leven. En hoe u zich door anderen laat beïnvloeden. Zelfs al leven we in een tijd van calculaties, het blijft noodzakelijk om vrijheid vanuit een ander perspectief dan het financiële te onderzoeken.

Aanvaard beleving niet als natuurlijk of vanzelfsprekend. We leven in een tijd die schijnbaar geen ideologie meer kent. Schijnbaar, want in werkelijkheid is alles ideologisch gekleurd. Rands wereldbeeld bevat een subjectieve visie op economie en politiek, en bijbehorende morele beoordelingen over een geslaagd leven.

Voelt u affiniteit voor de personages in het werk van Houellebecq, besef dan dat er geen enkele reden is te accepteren dat de werkelijkheid nou eenmaal is zoals die is. Ze kan ook anders zijn. Een laatste suggestie voor wie er even tussenuit wil zonder zich te verplaatsen. Lezen helpt om te beseffen dat u niet de enige bent die iets doormaakt. Vaak zijn persoonlijke ervaringen illustratief voor wat ook anderen beleven.

Als je vindt dat je nooit genoeg kunt leren...

...dan kies je de cursus die bij je past op cursushumanisme.nu

DE ETALAGE

Kijk op [/humanistischealliantie.nl](http://humanistischealliantie.nl)
voor een overzicht van organisaties

Fanny de Groot
Beeld Anouk van Tiel

‘Mag Het Licht Aan’

Het Mag Het Licht Aan Festival, op Wereld-humanismedag 21 juni, zat tjokvol bevrologen verhalen over de duurzame mens. Meer dan duizend bezoekers in de Amsterdamse Tolhuistuin dompelden zich onder in geestverruimende filosofie, meeslepend theater, prikkelende kunst en vernieuwende muziek.

Right as Rain speelde Funky Pop ‘N Roll in de Grote Zaal.

Reacties

- Henk Oosterling was super-inspirerend! Hier zouden ze een Zomergasten-aflevering aan moeten wijden.
- Toen geluk en ongeluk zich in elkaar vergisten vonden we een indrukwekkend toneelstuk. We hebben er nog lang over nagepraat.
- Een verademing
- Vrij en bewust denken, creativiteit, innovatie, bezinning, muziek, mensen ontmoeten; alles kon die dag.
- Fantastisch dat je met zo’n festival zo’n groot publiek kunt bereiken. Smaakt naar meer.

Als u het mooi vindt om de wereld wat humanistischer na te laten...

...denkt u dan eens aan het opnemen van het Humanistisch Verbond in uw testament. Meer weten? Ga naar www.nalatenhv.nl of vraag telefonisch meer informatie: 020 521 9022.

Boris van der Ham - voorzitter Humanistisch Verbond

Wat vertel je op een verjaardagsfeestje?

Ik ben nu bijna drie jaar voorzitter van het Humanistisch Verbond. Toen ik dat net was vroegen mensen mij op verjaardagsfeestjes nog wel eens: waarom is dat eigenlijk nodig, zo’n organisatie? Die opmerking kwam voort uit de gedachte dat de rechten van ‘niet-gelovigen’ in Nederland redelijk goed geregeld zijn. Dus daar voor opkomen is toch overbodig? En ‘levensbeschouwing’? Dat doe je toch gewoon zelf?

Ik krijg de vraag over het waarom van onze organisatie steeds minder. Vaak heeft dat te maken met de acties die we de afgelopen jaren hebben ondernomen voor onderdrukte humanisten in andere delen van Europa en de wereld. Wat voor Nederlanders vrij vanzelfsprekend is geworden, moet elders nog bevochten worden.

Ik heb het de afgelopen jaren zeer indrukwekkend gevonden mensen te ontmoeten die ongeveer net zo dachten als ik, maar juist door die gedachten voor hun leven moeten vrezden. Dan zijn ‘mensenrechten’ en ‘internationale solidariteit’ opeens geen abstracte termen meer, maar krijgen ze een gezicht. Dan wordt veraf dichtbij. En dan kunnen we ineens vanuit de veronderstelde onmacht om iets tegen onrecht te doen, echt helpen. Door lid te zijn van het Humanistisch Verbond - een van de grootste humanistische organisaties in de wereld - wordt het mogelijk gemaakt om hun verhaal nationaal en internationaal onder de aandacht te brengen. We kunnen hen soms ook financieel of organisatorisch bijstaan.

Tegelijk is het voor mensen elders uiterst inspirerend om te zien dat we in Nederland blijven werken aan een volwassen humanistisch geluid in levensbeschouwelijke zin. Pas als je verder weg van huis bent, zie je pas goed hoe bijzonder het dichtbij is. Onderwijs, films en documentaires, lezingen over welk thema je maar wilt of humanistische huwelijken en begrafenissen - in veel andere delen van de wereld kunnen ze hiervan slechts dromen. Meestal is deze uitleg voor veel gasten op een verjaardagsfeestje al genoeg om in ieder geval te overwegen ook lid te worden. En terecht. Soms hebben we de blik vanuit het buitenland nodig om de meerwaarde van onszelf te zien.

De aflevering van Het Filosofisch Kwintet werd rechtstreeks uitgezonden op televisie. “Ik vond het bijzonder leuk om Clair Polak nu eens ‘live’ te zien en het gesprek dat gevoerd werd vond ik heel interessant,” zei iemand uit het publiek.

Benieuwd naar de andere foto’s van het festival? Of wilt u de aftermovie bekijken? Volg net als 2797 likers de facebookpagina!

[/facebook.com/maghetlichtaanfestival](https://facebook.com/maghetlichtaanfestival)

Het festival telde 34 activiteiten, waaronder de uitreiking van de Van Praagprijs, een lezing van de Denkeres des Vaderlands Marli Huijer, een video-interview met denker/doener Henk Oosterling, maar ook een kledingruilbeurs. Aan het festival werkten maar liefst 64 sprekers en artiesten, 28 festivalvrijwilligers en 60 medewerkers mee.

Het festival werd georganiseerd door de Humanistische Alliantie, samen met 19 ideële organisaties, waaronder het Humanistisch Verbond, Hivos, Humanitas, de Universiteit voor Humanistiek, omroep HUMAN, ArtBRUUT, Stichting Tolhuistuin, EYE Filmmuseum, Coolpolitics en Triodos Bank.

Meer humanisme

- In het Wijndaelercentrum in Den Haag kunnen (humanistische) ouderen met een (lichte) zorgvraag samen wonen met behoud van zelfstandigheid. Meer informatie of aan een rondleiding meedoen? Neem contact op met woonzorgconsulent Jolanda Beekman. Tel: (070) 754 23 05, e-mail: jolanda.beekman@florence.nl.
- Bij het Centrum voor Humanistische Vorming kunt u vanaf het najaar weer cursussen volgen, waaronder Filosoferen met Kinderen en een Proeverij Persoonlijke Kracht. Kijk op [/hvo.nl/agenda](http://hvo.nl/agenda).
- Op zoek naar een goed boek? Kijk eens in de webwinkel van het Humanistisch Historisch Centrum, met onder andere *In het licht van de wereldliteratuur: Een humanistische bloemlezing*. Zie [/uvh.nl/hhc](http://uvh.nl/hhc).

Winnarees Adelheid Roosen en jury-voorzitter Alexander Rinnooy Kan

Veel aandacht was er voor Van Praag-winnarees Adelheid Roosen; nog meer voor de documentaire *Onder Ongelovigen* die op 2 september werd uitgezonden.

Op 21 juni lauwerde het Humanistisch Verbond theater-maakster Adelheid Roosen met de Van Praagprijs 2015 voor 'de onorthodoxe manier waarop ze zich inzet voor liefde en menselijke relaties' (juryrapport). Al haar werk staat in het teken van 'ontmoeten', over 'leren kennen wie een vreemde was', en 'over een stem geven aan wie onbegrepen was.' (NRC, LUX, 2 mei). Haar oeuvre gaat ook over 'jezelf in verlegenheid durven brengen, over die eerste huiver heenstappen'. *We moeten langer naar elkaar kijken, Opzij*, 31 juni). Roosen wordt geportretteerd in een televisie-interview in De Nieuwe Wereld (IKON, 21 juni) en omroep HUMAN zendt de documentaire uit Ik wil alles uit over Roosens' theaterproductie *de Wijksafari* (21 juni). De humanistische prijs leidt verder tot vele artikelen, van *De Libelle* tot *De Telegraaf*, in *Trouw*, *De Volkskrant*, *Parool* en vele regionale dagbladen.

Vele soorten alleenstaanden

Hechte vriendschappen, donorouders, pleegkinderen en vele soorten alleenstaanden: de wet is er niet genoeg op ingesteld, stelt voorzitter Boris van der Ham in een opiniestuk in NRC van 17 april, in *De Volkskrant* en op Radio 1. Het burgerlijk wetboek moet een 'geregistreerde verbintenis' toestaan waardoor alleenstaanden bijvoorbeeld onderling goede zorgafspraken kunnen vastleggen. Ook kan de erfbelasting worden gemoderniseerd.

Onder ongelovigen

- Religieuze fanatici in Bangladesh vermoorden in augustus Niloy Neel. Het is de vierde atheïstische blogger in een half jaar die wordt vermoord. In het Radio 1 Journaal hamert Boris van der Ham op bescherming van vervolgte ongelovigen en hun vrijheidsrechten.
- HUMAN zendt de documentaire *Onder Ongelovigen* uit (2 september). Wereldwijd groeit het aantal ongelovigen, ook in islamitische landen, schrijft van der Ham (NRC *Opinie*, 1 september). "Het westen negeert geweld tegen ex-moslims te veel. Individuele vrijheid is geen westers exportproduct, maar een universeel en kwetsbaar menselijk streven dat we moeten beschermen."
- Van der Ham legt de positie van ongelovigen uit in diverse interviews, op de radio (BNR 31 augustus; Dit is de dag, *Dichtbij Nederland* (1 en 2 september), *De Volkskrant* (29 augustus) en *Elsevier* (24 augustus).
- In Nederland hebben ex-moslims van de wet niets te duchten. Toch dreigt sociale uitsluiting, denkt Van der Ham (Ongelovigen raken in de verdrukking, *Parool*, 29 augustus).
- *De Volkskrant* publiceert het bizarre levensverhaal, van islamist tot atheïst, van de Tunesische Mohamed Karim Labidi uit Dordrecht: 'Ik ga je doodmaken kreeg ik naar mijn hoofd geslingerd' (*De Volkskrant*, 29 augustus).
- *Trouw* portretteert 'Laila', een 22-jarige studente die naar een Blijf-van-mijn-lijfhuis vlucht, omdat haar onvrijheid als enige vrouw in een gezin van conservatieve mannen haar te veel wordt. 'Als ik zeg dat ik niet geloof kan er wel een draadje losschieten' (Ex-moslima op zoek naar vrijheid, 31 augustus). De aanslagen in Parijs en Kopenhagen maken de risico's van religiekritiek pijnlijk duidelijk, zegt Paul Cliteur.
- Damon Golriz, medeoprichter van het kortdurende - ex-moslimcomité van Ehsan Jami in 2007 stelt: "Wie zich uitspreekt als ex-moslim ondervindt zware kritiek en zelfs bedreiging. We hebben maatschappelijke steun nodig voor onze emancipatiestrijd." (*De Volkskrant*, 29 augustus).

Het volledige actuele persoverzicht vindt u steeds op humanistischverbond.nl/humanistischgeluid

humanistischverbond.nl/
marlihuijjer

Marli Huijjer - arts, bijzonder hoogleraar filosofie en 'Denkeres' des Vaderlands

Baas over eigen pensioen

Zouden er onder u veel beleggers zijn? Speculeren met geld verhoudt zich maar moeizaam met het streven naar een betere, menselijke wereld. Voor zover humanisten al beleggen, doen ze dat waarschijnlijk bij op duurzaamheid gerichte banken. Fossiele energiebedrijven, de wapen- en tabaksindustrie zullen daar niet rijk van worden. Toch zou het zomaar kunnen dat u via de achterdeur deelneemt aan beleggingen die haaks staan op uw idealen. Dat komt omdat de pensioenfondsen, die de pensioenpremies van miljoenen werkenden beheren, ook beleggen in zaken die negatief uitpakken voor het milieu en de mensenrechten. De gemiddelde deelnemer, die liefst maatschappelijk verantwoord belegt, staat machteloos: 70 procent van de pensioenfondsen raadpleegt haar deelnemers niet, zo blijkt uit het rapport 'Raadplegen deelnemers pensioenfondsen over duurzaam beleggen' van de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling. En de 30 procent die het wel doet, doet dat oppervlakkig, vooral via enquêtes. Echte inspraak blijft uit. Daar komt bij dat werknemers weinig keuze hebben bij welk pensioenfonds ze zich aansluiten. Elke ambtenaar, van vuilnisophaler tot burgemeester, valt onder het ABP, dat met een beheerd vermogen van meer dan 3 miljard euro een van de grootste pensioenfondsen ter wereld is. Hoewel het fonds open bijeenkomsten organiseert om deelnemers met het bestuur in gesprek te brengen, zijn de mogelijkheden om de investeringen die dit fonds doet in fossiele energiebedrijven en de wapenindustrie tegen te gaan gering. Waarom zetten pensioenfondsen het door werknemers bijeengebrachte geld niet gewoon op een depositorekening? Het antwoord laat zich raden: investeren brengt meer geld op dan sparen, zoals sparen meer opbrengt dan een oude sok. Dat extra geld komt ten goede aan de pensioengerechtigden. Maar als het ten koste gaat van bedrijven, organisaties, fondsen, regio's en landen die minder gehaaid opereren op de markt, is het de vraag of dat mag. Zolang burgers er niet voor kunnen kiezen om hun pensioenpremies onder te brengen bij fondsen die alleen maatschappelijk verantwoord beleggen of helemaal niet beleggen, worden ze gedwongen tot investeringen die kunnen indruisen tegen hun politieke opvattingen. Het wordt tijd dat de burger het laatste woord heeft over hoe pensioengelden worden beheerd.

Human is het ledenblad van het Humanistisch Verbond. Het verschijnt vier keer per jaar.

Bereikbaarheid landelijk bureau
Tel.: (020) 521 90 00
E-mail: info@humanistischverbond.nl

Ledenadministratie:
leden@humanistischverbond.nl

Hoofdredactie
Lize Alink

Eindredactie
John Min

Beeldredactie
Roeland Ensie

Correctie
Martine de Wijs

Redactie
Paulien Boogaard
Roeland Ensie
Katja Kreukels
John Min
Esther Wit

(Redactie)adres
Postbus 75490,
1070 AL Amsterdam,
Tel.: (020) 521 90 00
E-mail: human@humanistischverbond.nl

Website
humanistischverbond.nl

Aan deze uitgave werkten mee
Tinneke Beeckman
Marc van Dijk
Fanny de Groot
Boris van der Ham
Marli Huijjer
Saskia Markx
Heleen van der Meulen
Eric de Rooij
André de Vos
Johanna Wierema (Humanisme en Kunst)

Illustraties en coverbeeld
Loesje (cover)
Floris Tilanus

Foto's* en beeld
Johannes Abeling, Nicola Jackson, Bart Koetsier, Kadir van Lohuizen, Jeroen Oerlemans, Jeppe van Pruissen, Anouk van Tiel.

Vormgeving
KramervanderVeer (art direction); Wilbert Ulaen

Druk
DR & DV Media Services

Uitgave
Humanistisch Verbond

* De redactie heeft zich ingespannen de rechthebbenden van alle foto's te achterhalen. Waar dat niet is gelukt, kunnen rechthebbenden zich tot twee maanden na verschijning melden bij de redactie.

‘De rauwe puurheid van het bestaan’

Onvolmaakt, puur, ruw en rauw. Zoals de wereld zich soms aan ons toont: onvolmaakt, maar mooi. Dat is de kern van het beeldend werk van Hedy Abeling. Zij is niet geïnteresseerd in de mooie buitenkant, maar zoekt de innerlijke wereld van de mens.

Duobus in unum IV voor- en zijaanzicht

Zelfportret, de twee kanten van de mens, stille inborst met venijn in de staart. Afhankelijk van hoe we ons voelen tonen we onze mooie of duistere kant.

Unum' laat Abeling je nadenken over de wereld. Welke overbodige ballast dragen we mee in ons leven. Wat kunnen we achterlaten, loslaten...

In haar jeugd komt Abeling in aanraking met de filosofie van de Advaita-Vedanta of nondualiteit – een oosterse filosofie die uitgaat van eenheid als leidend principe in de wereld – en waardoor ze zich dagelijks laat inspireren, onder meer door te mediteren. De stilte die ze daarvoor vindt, is de voorwaarde om te scheppen. Hoe stiller haar geest, hoe meer beelden er naar boven komen. Niet nadenken, maar het werk intuïtief laten ontstaan.

De handgevormde beelden zijn hol opgebouwd uit vaak verschillende soorten klei in combinatie met engobe, bodystain, oxide en oud ijzer.

Onvolmaakt

Naast het kunstenaarsbestaan werkt Abeling drie dagen per week op een school voor kinderen met een licht verstandelijke beperking. De jonge mensen met wie ze werk laten omwonden de puurheid van het bestaan zien: onvolmaakt, maar mooi, juist dat wat zij in haar beeldend werk nastreeft. Vrij, niet gebonden aan conventies of verwachtingen, maar met aandacht voor de omgeving, zo werkt zij.

“Schoonheid ligt in waarheid en dat is lang niet altijd even prachtig.”

Zo verwoordt Marten Huisman, een docent van de opleiding die Abeling volgde, de essentie van al haar werk. Het gaat om de ervaring van diepe menselijke emoties en de transformatie daarvan tot beelden. Liefde,

lijden, verstillings, inkeer, menselijke emoties en eigenaardigheden zijn haar onderwerpen.

Ballast

Met titels als 'Betweter', 'Geef alles op wat je vrede verstoort', 'Hengelaar' of de vierdelige serie 'Duobus in

Keramiste Hedy Abeling (Ter Apel, 1965) woont en werkt in Groningen. Opleiding: Ubbo Emmius Groningen, Tehatex 1987-1991. /hedyabeling.nl